

És azt tartom, hogy a mi szerb honfitársainknak hazafisága, saját érdekük nyugodt, józan felfogása és átérzése lehetővé teendi azt a feladatot, amelyre törekszem, hogy ezen összhang sohase zavartassék meg, sőt minél szilárdabb alapokra helyeztessék.

Ez szolgáljon most már nem előzetes, hanem végleges válasz gyanánt. — Előzetes választ akartam adni, de miután megsürgetett a t. képviselő úr, talán a ház is egyetért velem, midőn kérem, hogy méltóztassék ezt, mint érdemleges választ tekinteni, mert ehhez hozzátennivalóm, vagy elvonnivalóm nincsen. Kérem tehát a t. képviselőházat, méltóztassék a választ, ha napirendre térünk, tudomásul venni. (*Élénk helyeslés.*)

Pavlovics Ljubomir: Én a választ nem vehetem tudomásul. Én csak törvényekre hivatkoztam. Az 1875. évi kongresszusi szervezet világosan kimondja, hogy a kongresszusnak joga van megállapítani saját ügyviteli rendjét, én erről a napirendről beszéltem, és semmi másról. A választ nem veszem tudomásul.

Széll K. min. elnök: Az nem tartozik ide! Én újból arra kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a választ, ha napirendre térünk, tudomásul venni. (*Helyeslés.*)

40

1902 febr. 6

Gr. Lázár István brassói főispán jelentése Széll Kálmán miniszterelnöknek a brassói németység körében észlelt „Los von Rom” mozgalom tárgyában¹

ME 1902 — XXXI — 607

12—1902 szám.

Brassó vármegye főispánja

Res.

Kizárólag saját kezeihez.

Nagyméltóságú m. kir. Miniszterelnök Úr!
Kegyelmes Uram!

Bátor vagyok Nagyméltóságodnak teljes tisztelettel jelenteni, hogy a „Los von Rom” irányú mozgalom Brassóban két éve kezdett mutatkozni, és célját képezi a Brassóban élő 9000 róm. katolikus között levő mintegy 2000 német ajkú áttérítése.

Amint e mozgalom irányát figyelemmel kísértem, azon benyomást nyertem, hogy ez inkább nemzetiségi irányú törekvés, mint vallási buzgalom okozta mozgalom, mert kizárólag a német ajkúak elhódítására törekednek, és más ajkúaknál ez irányban még kísérletet sem

¹ Lázár brassói főispán jelentése a szász mozgalom egyik érdekes mozzanatára mutat rá. A majdnem teljesen evangélikus vallású szász nemzet számára nemzetiségének egyik legfőbb biztosítékát jelentette az evangélikus egyházi és iskolai szervezet. Katolikus szászok csak néhány városban, elsősorban Brassóban éltek jelentősebb számban, s ezek sem az ősi szász telepések köréből, hanem a XVIII—XIX. századi ausztriai eredetű bevándorlók közül kerültek ki. A kormánytámogató szász politikával szemben a kilencvenes években meginduló zöldszász irányzat, amely a szász nemzeti érdekek fokozott hangsúlyozását kívánta a szász politika alapelvevé tenni, a hagyományos társadalmi, egyházi és politikai keretek elleni harcában ezeket az elemeket is igyekezett felhasználni. Ennek tulajdonítható a brassói „Los von Rom” mozgalom, amelynek során a zöldszász polgárság vezetőinek anyagi és társadalmi kedvezményekkel sikerült néhány brassói katolikus német polgárt megnyerniük az evangélikus hitre való áttérés és a szász mozgalom radikálisabb irányához való csatlakozás számára. A mozgalomban kétségtelenül része volt a német kultúrharc hatásának és XIII. Leó pápa és Rampolla bíboros államtitkár politikájának is.

tesznek, kivéve összeházasodás esetét; és e felfogásomban megerősített az is, hogy anyagi áldozatoktól nem idegenkedve úgyszólván lélekvásárlás üzetik, s midőn a lélekvásárlásban levő kevés vallási haszon előttük felvetetett, Korodi Lutz és Lurtz Károly kijelentette Schwörer plébános helyettes előtt, hogy ha vallásukra nem is haszon, de nemzetiségükre az, eddig teljesen biztos adatokat gyűjteni ez irányban nem sikerült, de az új plébános körültekintő eljárása által remélem, hogy ez adatok is megszerezhetők lesznek.

Ezen két év alatt összesen 45 lélek lett áttérítve. — Legtöbbször szász egyénnel házassági kötelékben levő, gyenge anyagi viszonyok között élő férfi vagy nő és ezek gyermekei tértek eddig át, nem ritkán azon fenyegetéssel, hogy csak az esetben lesz a szász iskoláknál az igen magas összegekben megállapított tandíj elengedve. — Előfordult továbbá, hogy az áttérés stádiuma alatt kölcsönt nyújtottak az illetőnek azzal, hogy ha a felvétel megtörtént annak visszafizetését nem kívánják, vagy üzletberendezés költségeit térítik meg, és további segélyezést helyeznek kilátásba.

Ilyen a Habermann Artúr fodrász esete, kinek tanúi dr. Lassel Jenő szász tanár és Sroff Hermann szerkesztő voltak, kinek atyja elismerte, hogy fodrászüzlet berendezésére 400 koronát kapott kölcsönképpen, melyet áttérés után visszafizetni nem köteles, sőt üzletében is segélyezésre nyert kilátást.

Az említett esetnél az áttérés most van folyamatban, de fodrászüzlete már meg lett nyitva.

A „Los von Rom” irányzat megteremtésében állítólag dr. Lurtz Károly, Korodi Lutz országgyűlési képviselő — volt szász gimnáziumi tanárnak van legnagyobb része. Kik azonban az utóbbi időtől kezdve e téren visszavonultak, és a szász gimnázium és reál tanárai, különösen dr. Lassel Jenő tanár, a szász lelkészek, dr. Flechtenmacher Károly orvos és Goldschmidt fogtechnikus vették e mozgalom vezetését a kezökbe, azonban utóbbi időben már kevesebb eredményt tudnak elérni, bárha hírlapjuk Sroff Hermann közreműködésével nagy támogatásukra van. Ezen fenyegető irányzatra az ősszel itt levő Majláth püspök figyelmét is felhívtam.

A fennebb jelzett irányzat folytán véleményem szerint e mozgalom csak ott fog még némi tért hódítani, hol a szászok között más vallású német ajkú lakosok nagyobb számban laknak.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Brassó, 1902. évi február hó 6-án.

Lázár István s. k.
főispán